
Dr IVAN PUDIĆ

Gotski jezik I - Istorijska gramatika

(Zavod za udžbenike i
nastavna sredstva Srbije,
Beograd 1972.)

Za proučavanje strukture germanskih jezika, i ne samo germanskih, gotski jezik predstavlja kamen temeljac. Njegov tvorac je zapadnogotski episkop Vulfila, koji je u IV veku prevodeći bibliju s grčkog stvorio i pismo. Pisani spomenici na gotskom jeziku istovremeno su i prva pouzdana jezička svedočanstva ovoga jezika sa potpuno razrađenim i fiksiranim gramatičkim kategorijama, koja nam omogućavaju da sagledamo približno stanje i u ostalim germanskim jezicima najstarijih perioda.

Rukovođen velikim značajem strukture ovog jezika, beogradski profesor germanistike dr Ivan Pudić dao se na težak ali zahvalan posao. Prvi put u ovakvom obimu i na našem jeziku nedavno je izašla iz štampe njegova knjiga gotskog jezika sa istorijskom gramatikom. To je samo prva knjiga (od tri najavljene) koja obuhvata osnovne elemente ovog jezika: fonološku i morfološku strukturu sa opširnim uvodnim delom o postojbini, životu i migracijama gotskog naroda. Na osnovu gotskih, grčkih, i latinskih svedočanstava autor prati kretanje ovih istočnogermanskih plemena na veoma širokom prostoru od srednje Rusije preko Skandinavije, Male Azije, Italije, Španije i Balkana. To je, dakle, deo onih teritorija koje će kasnije naseliti i južnoslovenska plemena, pa verovatno tu treba tražiti objašnjenje za jedan deo zajedničkih osobina germanskih i slovenskih dijalekata. Kao potvrda tih migracija na Balkanu ostala nam je i ploča iz Breze kod Sarajeva, sa urezanim gotskim pismom, koja se čuva u Zemaljskom muzeju u Sarajevu.

Analizirajući veoma složeni vokalski i konsonantski sistem gotskog jezika, autor prati razvoj svakog fonema od indoevropskog prajezika preko germanskog, pa sve do onog stanja koje je posvedočeno u Vulfilinom prevodnom jeziku. On ne stavlja težište na fonetske promene pojedinih glasova, jer je riječ o izumrlom jeziku pa je to vrlo teško, nego nas uvodi u istorijsku fonologiju, koja se bavi »snimanjem« fonološkog sistema u određenim razvojnim etapama. Za nju su bitne samo one glasovne promene koje prouzrokuju nastanak novih fonema unutar fonološkog sistema. To je načelo kojim se autor rukovodi pri opisu vokalskog i konsonantskog sistema ie. prajezika i opštegermanskog da bi na kraju komparativnom metodom vrlo iscrpno i sa puno podataka prikazao fonološki sistem u gotskom jeziku. Međutim, i sam autor je svestan nesigurnosti ovakvih postavki, jer tekstovi na čijim osnovama taj sistem počiva potiču uglavnom iz VI a ne iz IV veka, kada je nastao kasnije izgubljeni Vulfilin original. Zbog toga ne možemo sa sigurnošću tvrditi da jezičko stanje očuvanih rukopisa u potpunosti odgovara Vulfilinom jeziku iz IV veka.

Posebno mesto u glasovnom sistemu gotskoga jezika zauzimaju one promene koje su karakteristične za sve germanske jezike, a time i za gotski. To je tzv. I pomeranje konsonanata i fiksiranje akcenta na korenskom slogu. Ove promene izdvajaju germanske jezike od ostalih ie. jezika i imaju dalekosežne posledice u svim germanskim jezicima i dijalektima. Pomeranje konsonanata dovelo je do osetne spiratizacije glasovnog sistema u gotskom i u ostalim germanskim jezicima, a fiksiranje akcenta prouzrokovalo je slabljenje nenaglašenih slogova na kraju reči, tako da su nestala mnoga distinktivna sredstva za obeležavanje odnosa u rečenici. Gotski jezik, međutim, pokazuje takvo stanje u kome su slogovi na kraju reči dobro očuvani. Nastavci za padež kod imenica i prideva, te nastavci za lice u glagolskim oblicima još uvek su dovoljni da se jasno označi međusobna zavisnost pojedinih oblika.

Na području morfologije autor nas upoznaje sa dobro očuvanom strukturom gotske deklinacije i konjugacije kao i sa ostalim vrstama reči koje nemaju deklinaciju. Pri tom on naglašava da deklinacija nomena u širem smislu reči suštinski predstavlja najstarije posvedočeno stanje u germanskim jezicima. U kategoriju nomen autor, naime, svrstava imenice, prideve i brojeve jer je njihova deklinacija međusobno isprepletena. Ovde valja istaći da je pridev u germanskom razvio dvojaku deklinaciju: jaku (vokalsku) i slabu (konsonantsku). Prva ima elemente deklinacije imenica i zamenica, a druga

se u potpunosti naslanja na konsonantsku deklinaciju imenica. To na izvestan način odgovara određenom i neodređenom pridevskom vidu u slovenskim jezicima, koji je određen sintaktičkim odnosima.

U vezi sa pronominalnom deklinacijom posebno bismo istakli autorova potpuno nova objašnjenja deklinacije onih zamenica koje imaju posebne oblike za svaki rod. Osnovu za čitavu deklinaciju ovih zamenica (svih osim ličnih za 1. i 2. lice i refleksiva) čine zapravo oblici lične (anaforične) zamenice za 3. lice: *is, si, ita* (on, ona, ono), koja se odnosi na neki već spomenuti predmet. Oblici za pojedine padeže ove zamenice u deklinaciji zamenica i jakoj promeni prideva imaju »funkciju sufiksalnog padeškog morfema« (I. Pudić, str. 113). Oni su kao nastavci dodavani na korenski morfem, odnosno osnovu, tako da odgovaraju nekoj vrsti člana u postpoziciji kod imenica i prideva. Ovakvo objašnjenje može se primeniti i na stanje u ostalim germanskim jezicima, jer su i relacije slične (up. nemački nom. sing. m. r. *blind-er : er*).

Knjiga prof. Pudića, dakle, veoma iscrpno zahvata fonološku i morfološku strukturu gotskog jezika, a sintaksa je svesno izostavljena jer ima poseban karakter. Ona je opšte germanska, a ima i puno elemenata koji su nastali po uzoru na grčki original. I na kraju, pomenimo i to da se autor služio brojnom literaturom u prvom redu na stranim jezicima, od koje su posebno navedena samo važnija dela. Ova, međutim, omogućuju da se čitalac lako upozna i sa ostalom literaturom. I dosta obiman registar reči u mnogome olakšava služenje ovom sigurno korisnom knjigom.

Svojom jedinstvenom pojavom i građom koja je do sada u nas bila gotovo nepoznata, knjiga profesora Pudića će mnogo koristiti u prvom redu germanistima, a privući će i pažnju istoričara i svih onih koji se bave uporednom lingvistikom.

Miloje Đorđević